

4.2 Теоретико-методологічні аспекти професійної готовності бакалаврів фізичної культури та спорту до надання долікарської допомоги

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю удосконалення професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» до надання долікарської допомоги, що є важливою складовою їхньої професійної компетентності. У сучасних умовах зростаючих вимог до фахівців, які працюють у сфері фізичної культури і спорту, зокрема, у зв'язку з частотою виникнення ситуацій, що вимагають оперативного медичного втручання, питання системної та глибокої підготовки студентів набуває особливої актуальності [74]. Відсутність належної теоретичної і методичної бази, а також фрагментарний підхід до навчання долікарської допомоги вимагають перегляду та вдосконалення існуючих освітніх програм з метою забезпечення високого рівня професійної готовності випускників до ефективного реагування на надзвичайні ситуації у професійній діяльності [79]. Особливість професійної діяльності фахівця галузі «Фізична культура і спорт» полягає в тому, що, порівняно з іншими представниками професій, він значно частіше зіштовхується з необхідністю надання долікарської допомоги у контексті ситуацій, пов'язаних з руховою активністю спортсменів та інших осіб, які виконують фізичні вправи. Враховуючи це, підготовка до ефективних дій у подібних ситуаціях повинна бути першочерговим завданням системи вищої освіти [75].

Значущість цього аспекту підготовки втілюється в чинному стандарті вищої освіти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт». Втім, у реальних умовах вищих навчальних закладів, де здійснюється підготовка майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту, проблема формування компетентностей з надання долікарської допомоги вирішується фрагментарно та не системно. Іноді відповідні навчальні заходи мають формальний, поверхневий характер.

Теоретичну і методологічну базу для розробки професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту закладено у

фундаментальних працях провідних науковців, які систематизували та обґрунтували ключові принципи, цільові орієнтири, структурно-логічні моделі та педагогічні умови для формування основних професійно-педагогічних компетенцій [57, 59, 76]. Особливу увагу привертають наукові публікації, які з академічної точки зору аналізують проблему підготовки студентів до надання першої долікарської допомоги в екстрених станах, включаючи травми, нещасні випадки, отруєння, гострі захворювання [58, 60, 78]. Автори детально описують алгоритми навчання студентів діям у різноманітних ситуаціях, що вимагають надання долікарської допомоги.

Аналіз наукових джерел свідчить, що, хоча зміст підготовки студентів різних спеціальностей до надання долікарської допомоги викладено досить повно, наразі бракує досліджень, які зосереджуються на практичному оволодінні майбутніми фахівцями фізичної культури і спорту необхідними навичками в умовах дистанційного або змішаного навчання [61-63].

Таким чином, наявність суспільного запиту, а також недостатня розробленість методологічних і теоретичних підходів до підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту в аспекті надання долікарської допомоги обумовили необхідність проведення ґрунтовного наукового дослідження. Важливим етапом цього дослідження є уточнення та конкретизація цільових орієнтирів освітнього процесу в даній сфері, що забезпечить його ефективність і відповідність сучасним вимогам.

Метою нашого дослідження виступає обґрунтування ключових понять дослідження, а також визначення очікуваних результатів і критеріїв успішності освітнього процесу з формування готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги.

Перш за все, для того, щоб формалізувати цільові орієнтири освітнього процесу, уточнимо основні дефініції дослідження. Насамперед, з метою формалізації цільових орієнтирів освітнього процесу, необхідно уточнити основні дефініції даного дослідження. При обґрунтуванні першого поняття «Майбутній бакалавр фізичної культури і спорту», ми звернулися до Закону

України про освіту, який визначає, що здобуття освіти у нашій країні здійснюється за рівнями – завершеними етапами, які відрізняються складністю освітніх програм та сукупністю компетентностей, визначених відповідними стандартами освіти [73].

Рівень освіти «бакалавр» відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій та першому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Відповідно, бакалаври повинні мати концептуальні наукові та практичні знання, бути здатними до їх критичного осмислення, а також володіти поглибленими когнітивними та практичними уміннями, що дозволяють приймати відповідальні рішення в непередбачуваних ситуаціях професійної діяльності. Нами зацентовано увагу, виходячи з вищенаведене, на здобувачах освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт», які відповідають шостому рівню Національної рамки кваліфікацій [71]. Тобто ці особи повинні бути здатними надавати долікарську медичну допомогу, та нести відповідальність за наслідки своїх дій у різноманітних ситуаціях тренувального та змагального процесів, що становлять загрозу життю та здоров'ю осіб, залучених до рухової активності, і, відповідно, потребують миттєвого реагування.

Термін «майбутній» вказує на те, що наша наукова увага приділена саме на студенті бакалаврату, який перебуває у процесі набуття професійних компетентностей. Таким чином, майбутній бакалавр фізичної культури і спорту — це особа, яка здобуває освіту за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» на рівні освітнього ступеня «бакалавр».

Поняття «долікарська допомога» є ключовим в контексті нашого дослідження. Відповідно до чинного законодавству [72], домедична допомога визначається як невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини в невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я. Визначені заходи здійснюються безпосередньо на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти необхідними практичними

навичками з рятування та збереження життя людини в невідкладному стані, та зобов'язані здійснювати такі дії відповідно до закону.

Як зазначено у чинному Законі України «Про екстрену медичну допомогу», «домедична допомога –невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи» [72].

Таким чином, необхідно сформувати у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту методологічним підґрунтям і компетентностями, які необхідні для ефективних дій у ситуаціях, які загрожують як життю, так і здоров'ю спортсменів або інших суб'єктів фізкультурної та спортивної діяльності [64, 65].

Враховуючи вищевикладене, акцентуємо увагу на визначенні ключових компетентностей та очікуваних результатів навчання, які є фундаментальними для забезпечення готовності майбутніх бакалаврів із фізичної культури та спорту до надання долікарської допомоги. Виконання цього завдання полегшується тим, що на момент проведення дослідницької роботи стандарт підготовки бакалаврів за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» (далі – Стандарт) вже було розроблено та затверджено, що дозволило більш точно визначити параметри готовності до надання долікарської допомоги, ґрунтуючись на компетентностях і програмних результатах навчання (ПРН), визначених у ньому [77].

Здійснений нами аналіз Стандарту показав, що одним з ключових програмних результатів навчання бакалаврів спеціальності 017 Фізична культура і спорт є ПРН «надавати долікарську медичну допомогу при невідкладних станах та патологічних процесах в організмі людини», який пов'язаний з загальними («Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями», «Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях») та спеціальними (фаховими)

(«Здатність надавати долікарську допомогу під час виникнення невідкладних станів») компетентностями (рис. 1):

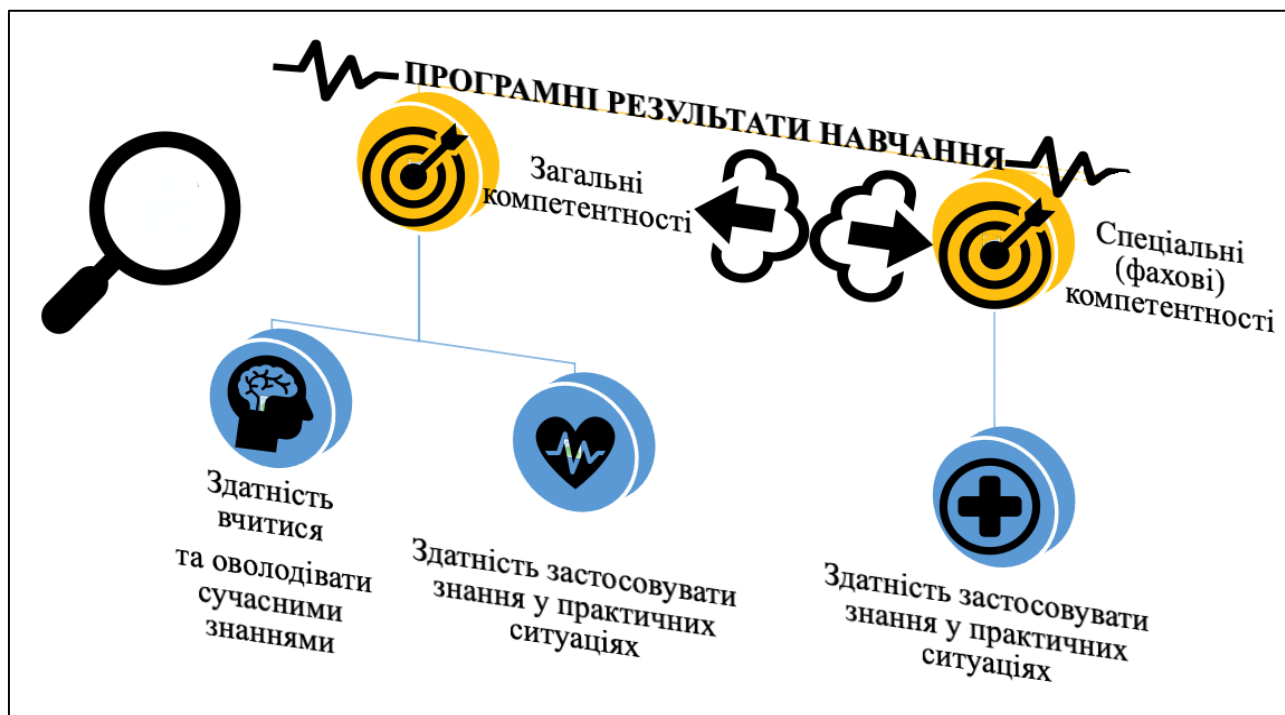

Рисунок 1. Ключовий програмний результат навчання бакалаврів спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Нами встановлено, що у Стандарті вищої освіти на бакалаврському рівні за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт чітко вказано на необхідність підготовки студентів до надання долікарської медичної допомоги.

Варто відзначити, що виявлено певну розбіжність між формулюваннями у Законі України та Стандарті «Про екстрену медичну допомогу» щодо цільової професійної якості (у Законі застосовано термін «домедична допомога», тоді як у Стандарті – «долікарська допомога»). Вважаємо цю розбіжність несуттєвою. Проте, для подальшого наукового дискурсу, вважаємо доцільним використання словосполучення «долікарська допомога», що, на нашу думку, найточніше відображає сутність відповідної діяльності.

Положення Стандарту вищої освіти знайшли своє відображення в освітньо-професійних програмах (ОПП) закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку бакалаврів за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» [77]. Зазвичай, зазначені положення реалізуються через включення до навчальних планів відповідних дисциплін, які спрямовані на формування необхідних

компетентностей у студентів. Означений підхід забезпечує систематичність та послідовність у засвоєнні знань і навичок, необхідних для надання долікарської допомоги, що є важливим компонентом професійної підготовки фахівців у сфері фізичної культури і спорту.

Порівняння ОПП вказало на таке. У Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» студенти вивчають «Долікарську медичну допомогу». Здійснений аналіз вказав на певне протиріччя. Дисципліна є вибірковою, що відповідає загальним тенденціям, але суперечить положенням Стандарту вищої освіти, який вимагає системного підходу до підготовки студентів у цьому напрямку [69]. У Запорізькому національному університеті простежується аналогічна ситуація, дисципліна також затверджена Вченою радою як вибіркова, що забезпечує формування компетентності з медичної допомоги, безпеки життєдіяльності, охорони праці, цивільного захисту [67]. У ХНПУ імені Григорія Сковороди подається предмет «Спортивна медицина» у рамках якого, вочевидь, приділяється увага наданню першої медичної допомоги [70]. В НУ «Запорізька політехніка» – «Основи медичних знань з долікарською допомогою» [68].

Здійснений ОПП і Стандарту стверджує, що підготовка до надання долікарської допомоги є обов'язковим складовим елементом освітнього процесу за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» на рівні освітнього ступеня «бакалавр». Проте, детальне ознайомлення з навчальними планами, ОПП, робочими програмами, силабусами дисциплін медико-біологічного напрямку та методикою викладання у різних закладах вищої освіти, вказує на те, що існуючі засоби та методи формування умінь, знань, навичок, які необхідні для ефективного надання долікарської допомоги, не завжди відповідають вимогам дистанційного освітнього процесу. Визначене особливо актуально в умовах військового стану, та вимагає адаптації навчальних методик до нових реалій для забезпечення належної підготовки студентів. Зміни умов навчання, що викликані такими факторами, вимагають не лише перегляду змісту навчальних програм, але й запровадження інноваційних підходів до викладання, які б забезпечили

належний рівень підготовки студентів [66]. У дистанційному або змішаному форматі навчання традиційні методи формування знань, умінь та психологічної готовності до надання долікарської допомоги можуть виявитися недостатньо ефективними, що підкреслює необхідність розробки і впровадження нових освітніх технологій та методик, що дозволять зберегти якість підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту навіть у складних і змінних умовах.

Беручи до уваги власний досвід професійної діяльності та спираючись на проведений аналіз, нами визначено складники готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги. Відзначимо, що при цьому враховано традиції визначення цільових орієнтирів освіти, відповідно яким вони мають бути сформульовані з використанням таких ключових слів як «наявність», «здатність», «спроможність», «сформованість» тощо.

Уточнивши складові готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги, а також сформулювавши, на їх основі, очікувані результати навчання, видається необхідним сформулювати відповідні критеріїв готовності, перш за все, для виокремлення їх готовності до надання долікарської допомоги у якості окремого аспекту, що підлягає вивченню та вимірюванню.

При визначенні критеріїв будемо виходити з того, що критерії – це якості, властивості, ознаки об'єкту, що вивчається, які дозволяють судити про його стан, рівень розвитку, функціонування і характеризують його перш за все суб'єктивно за так званими номінальними (категоріальними) змінними, які позначають лише приналежність об'єктів к декотрим, суттєво різним неупорядкованим класам і не передбачають кількісну характеристику явища. Відповідно до описаної логіки, нами виділено поведінковий, когнітивний та операційний критеріїв готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги (рис. 2). Показниками при цьому виступатимуть результати освітнього процесу, визначені таким чином, щоб вони могли стати доступними вимірюванню.

Рисунок 2. Характеристика компонентів готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги

Таким чином, результатом проведеного дослідження стали наступні положення. Готовність майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги є інтегрованим особистісним утворенням, яке об'єднує в собі теоретичну і практичну відповідність фахівця вимогам професійної діяльності, що включає в себе набір певний знань, умінь і навичок для ефективного реагування на ситуації, які можуть виникнути під час фізкультурної та спортивної діяльності.

Бакалаври повинні мати глибокі знання з медико-біологічних дисциплін, що дозволяють їм розуміти принципи надання долікарської допомоги та знати алгоритми дій у різних екстрених ситуаціях; повинні володіти необхідними практичними навичками для швидкого та ефективного реагування на надзвичайні ситуації (вміння надавати першу допомогу, проводити реанімаційні заходи, стабілізувати стан постраждалих до прибуття професійної медичної

допомоги; бути психологічно готовими до дій у стресових ситуаціях, вміти швидко приймати рішення та діяти впевнено, адекватно оцінюючи ризики та наслідки своїх дій.

Підсумовуючи, готовність до надання долікарської допомоги є комплексною характеристикою, яка забезпечує здатність фахівців з фізичної культури і спорту ефективно діяти у критичних ситуаціях, зберігаючи життя і здоров'я суб'єктів спортивної діяльності.

Подальші наукові зусилля плануємо спрямувати на обґрунтування показників і засобів оцінювання готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги у професійній діяльності.